

Het Heumensoord

VAN PREHISTORIE TOT 1710

door Cees Elsten

In de prehistorie was tussen Rijn, Maas en Niers een bosgebied ontstaan dat in de Romeinse tijd het *sacrum nemus* (het heilig woud) van de Bataven werd genoemd. Het woud werd gebruikt voor houtwinning en jacht. Na het vertrek van de Romeinen, toen de bevolking erg terugliep, breidde het bosgebied zich flink uit. Eeuwen later kwamen de namen Ketelwald en Reichswald in gebruik. Wat tegenwoordig het Heumensoord is, was een uitloper aan de westkant van dit enorme bosgebied, dat zich aan de andere kant uitstrekte tot Kessel, Asperden en Kleef.

Wat in de Middeleeuwen precies de status was van het huidige Heumensoord is moeilijk vast te stellen. Formeel was het Rijk van Nijmegen een keizerlijk domein en behoorde tot 1247 tot het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie. In 1247 nam graaf Otto II van Gelre (1229–1271) het Ketelwald over van de Duitse keizer. Dit bosgebied was vanaf die tijd opgedeeld in twee delen, ten noorden van de lijn Kranenburg-Mook het Nieder(reichs)wald dat Gelders bezit was, en ten zuiden het Ober(reichs)wald dat meestal in Kleefse handen was.

Plattegrond van Witteroos (detail), 1570, met rechts Malden en Heumen (boven) en met nr. 13 het Craiendael (Gelders Archief, nr. 919-0036)

Sanson, Le Duché de Clèves, 1692 (Gelders Archief, nr. 1551-325). Detail Rijk van Nijmegen met het Rijkswald (Bois de Rix) en het Cleefsch Wald (Forest de Cleves)

In 1543 kwam met het verdrag van Venlo het hertogdom Gelre onder Bourgondische en vervolgens Habsburgse macht. Daarmee kwam het Nederrijkswald onder bestuur van de Gelderse Rekenkamer die de domeinen beheerde. Om de grenzen ervan vast te stellen liet de Rekenkamer door Thomas Witteroos kaarten maken. Op zijn overzichtskaart van het Nederrijkswald uit 1570 zijn de kerkjes van Malden en Heumen aan de rand ingetekend en is het Heumensoord, zonder de naam te noemen, er als een minder dicht bebost gebied opgezet. De vraag is of met deze kaart aangetoond kan worden dat het Oord bij het Nederrijkswald hoorde. Het is ook goed mogelijk dat het Heumensoord al in de Middeleeuwen hoorde bij de heerlijkheden Heumen en Malden, ook al werd dat later door de Gelderse Rekenkamer betwist.

De Biesseltsebaan, langs de grens van Groesbeek met Heumen (foto LE)

In 1669, toen de landmeter Van Geelkerck, in opdracht van de Heren van de Rekenkamer, nauwkeurig de grenzen van het Nederrijkswald wilde vaststellen, moest hij al meteen accepteren dat Heumensoord niet bij het Nederrijkswald hoorde en daar ook nooit bij gehoord had. Toch bleef die kwestie toen nog hangen. In 1709 wilde de Gelderse Rekenkamer opnieuw nauwkeurig de 'limieten' van het hele Nederrijkswald bepalen. Dat was vooral nodig omdat overal in dat gebied de boeren steeds meer grond bij hun boerderijen in cultuur brachten. Landmeter Isaac van Heuvel kreeg de opdracht de grenzen vast te stellen. Hij beriep zich weer op de kaart van Witteroos, maar accepteerde ook de 'serpenterende' grenslijn die bejaarde Maldenaren hem aanwezen. En dat was een grenslijn die aangaf dat het Heumensoord bij Heumen en Malden hoorde. Isaac van Heuvel heeft toen met instemming van de heer van Heumen en de Heren van de Rekenkamer deze bochtige grenslijn dwars door bos en heide recht gemaakt en die grens gemarkeerd met een greppel. Die vormt nu nog steeds onze gemeentegrens. Naast deze greppel liet de Rekenkamer, aan de 'Groesbeekse' kant, een brede weg aanleggen vanaf de tegenwoordige Sionsweg tot de Papenberg in Mook, meer dan vijf kilometer lang, als ontsluitingsweg voor het bosgebied. Dat is de tegenwoordige Biesseltsebaan. Aan de Groesbeekse kant daarvan zijn hier en daar nog resten van een grenswal herkenbaar die ook in 1710 is aangelegd, vooral als veekering. Die wal werd, in het deel dat onze gemeente raakt, slechts op één plaats onderbroken. Dat was waar de Maldensebaan begint die toen werd aangelegd, als verbindingsweg met Groesbeek. De oudere verbinding van Malden met Groesbeek liep door het Kraaiendal. Die weg staat al op de kaart van Thomas Witteroos uit 1570.